

Poromiehet ja kullankaivuu

Juonilainen 30.9.20

Luin inarilaisesta suurella mielenkiinnolla saamelaisen poromiehen/matkailuyrittäjän käsityksiä kullankaivuun ja saamelaiskulttuurin suhteista. Heikki esittää kannanottoja ja suosituksia, jotka koskevat saamelaisten poromiesten elinestujen turvaamista. Jääkin kysymään sitä, että jos kullankaivu kielletään kokonaan miten paljon se hyödyttää saamelaisia poromiehiä? Tästä kaivataan tutkimustietoa.

Poliittisen päätöksenteon kannalta saamelaistenkestävän kehityksen saarnaaminen on ongelma silloin, kun samoista asioista kuullaan vain ylilaidunnusongelman aiheuttaneiden osapuolten edustajia kuten paliskuntain yhdistystä ja saamelaiskäräjiä. Näille tahoille sana kestävä kehitys on tänä päivänä joko melkein kirosana tai etelän päättäjille tarjottavaa tyhjää liturgiaa, jonka takana on karu todellisuus laidunmaiden ja elinkeinon kannattavuuden tasolla. Kullankaivuun lopettaminen ei pelasta saamelaiskulttuuria.

Juhlavissa kirjoissa ja erilaisilla foorumeilla vedotaan poronhoitoon saamelaisten perinteisenä elinkeinona ja saamelaisen kulttuurin keskeisenä kantajana. Esimerkiksi Mauri Nieminen osoittaa viimeisimmässä kirjassaan, että poronhoidossa ei ole enää perinteistä muu kuin vapaasti laiduntava karja. Tosin pohjoisissa paliskunnissa vapaa laidunnuskin on paljolti estetty paliskuntien välisten ja paliskuntien sisäisten este- ja laidunkiertoaitojen avulla. Tämäkin suosii osin ylilaiduntamista ja suurkarjoja, luonnon kestävyttä arvioimatta. Mauri Niemisen kirja vyöryttää tosiasioita poronhoidosta ja siitä, millä tavalla poronhoito on vuosisatojen aikana muuttunut, ja mikä tekijät ovat muutoksen aihe-

uttaneet. Kullankaivu ei ole tähän syynä, vaan saamelaisten omat valinnat.

Maastotyötä tehdään moottorikelkoin, kaksi- ja nelipyöräisillä maastoajoneuvoilla. Teurastuskin on EU:n säännösten pakottamana siirretty hyvin hoidettuihin ja hygieenisiin teurastamoihin, joita säännösten tiukentuessa on kuitenkin yhä harvemmassa, jolloin eläinten kuljetusmatkat, kustannukset ja luonnon kuormittuminen lisääntyvät. Myöskään voimakas maastoon sijoitettu lisäruokinta tai tarhaus eivät kuulu perinteiseen saamelaiseen poronhoitoon. Nykyään monissa paliskunnissa korvataan luonnonlaidunten väheneminen tuomalla poronhoitoalueen ulkopuolelta lisärehua enemmän kuin koskaan aikaisemmin.

Elämäntavan muutosta edisti erityisesti vuonna 1974 säädetty porotilalaki ja uudeltaisesta yhteiskulttuurista tuli vähitellen hallitseva elämäntapa. Vaikka muutokset viime vuosikymmenien aikana ovat olleet suuria, aiemmista perinteistä ja tavoista on edelleenkin jotain jäljellä. Yhteiskunnan rakennemuutos on kuitenkin käytännössä pakottanut saamelaiset poromiehet ja muut luontaiselinkeinonharjoittajat mukautumaan uuteen sosioekonomiseen kokonaisuuteen.

Palkintona tai vastineena on ollut työtä helpottavia laitteita ja koneita sekä elämän helpotumista eri tavoin, mutta kasvavin kustannuksin. Koneiden tulo ei ollut yksiselitteisesti pelkäksi siunaukseksi – entiset poronhoitomenetelmät vaativat suuria ponnistuksia ja kuluttivat ihmistä, mutta koneetkin syövät miestä ja tämän kukkaroa.

Tässä kokonaisuudessa aikoinaan vanhat hyväksi koetut menetelmät eivät olleet enää so-

veliaita; nyt edellytetään jatkuvasti uusia keinoja ja uusia selviytymisstrategioita. Ongelmat ovat kehittyneet usein ikään kuin itsestään ja niiden ratkaisut vaativat joustavuutta ja kyvykkyyttä. Saamenkielisten poromiesten siirtyminen taajamiin on kulkenut käsi kädessä modernisaation kanssa, mikä on synnyttänyt uudenlaista sosiaalista käyttäytymistä.

Osa saamelaisista poronmistajista on valinnut vuorostaan Heikki Palton lailla strategiakseen yritystoiminnan monipuolistamisen, jolloin he harjoittavat yritystoimintaa joko poronlihan tuotantoon liittyen tai sen lisäksi. Monitoimiset saamelaiset poromiehet hankkivat osan tuloistaan yrityksen ulkopuolisesta palkkatyöstä. Osa poromiesyrittäjistä saa tuloja muualta kuin vain lihanmyynnistä.

Lopuksi joutuukin kysymään, voidaanko enää perinteisen saamelaisen poronhoidon keinoin porotalouden nykyisiä ongelmia ratkoa ja siirtyä laidunten käytössä kestävään kehitykseen? Samoin voidaan kysyä mistä löydetään ne elossa olevat saamelaiset poromiehet, jotka itse ovat elättäneet itsensä ja perhekuntansa perinteellisen poronhoidon keinoin?

Vallan käytön kannalta herää olennainen kysymys, kuka vastaa muutokseen sopeutumisesta ja lopputuloksesta: kenelle se kuuluu? Heikille ja muille saamelaisten poronhoidosta huolta kantaville toteaisin, että porontutkimus on Mauri Niemisen johdolla luonut poliittiselle päätöksenteolle hyvän ja valmiin tietopohjan. Eiköhän kannattaisi tästä lähteä tilannetta arvioimaan silloin kun puhutaan poronhoidon ja kullankaivajien suhteista!

Jouni Kitti